

בענין צורת ניקוד השם "מתתיה" או "מתתיה" דחנוכה

ראו ראיתי מ"ש הרה"ג הנאמ"ץ (או"ת אדר תשע"ח סי' נו הגהות והערות בסדר התפלה עמ' תמ) שהעולם טועים לקרות שם מתתיה בפתח כי חושבים שמורכבת משתי מילים מתת-יה, ע"ש. והנה קריאת "מתתיה" (התי"ו בפתח) כך הוא מנהג טריפולי כפי ששמעתי מהזקנים, וכן הוא בסדורי תפלת החדש ובית עובד, ובסידור חברת יגדיל תורה טריפולי (תרס"ח), וסידור עוד אבינו חי כמנהג טריפולי. וכן הוא מנהג מרוקו כמובא בסדור אבותינו, ואשל אברהם חפוטא, ועוד. וכן הוא בסידור טונים שערי שלום (הנדפס בסוסי תרצ"ד). ובסידור ג'רבה עולת שבת (שנת תש"ו), ובספר שירי קדש (נד"מ ע"י ישיבת כסא רחמים תשנ"ג, הכולל בתוכו שיר השירים עם תרגום יוב"ע מנוקד, עם הסכמת גדולי חכמי ג'רבה ותונס, עמ' דש, שח). ובסידור משאת בנימין (ירוש' תרס"ו עם הסכמת הרש"ל רבי יעקב שאול אלישר). ובסדורי איזמיר כעדות היפה ללב (ח"ט סי' תרפב אות א) ע"ש. וסידור בית תפלה כמנהג תורכיה (קושטא תצ"ה), ושערי רחמים (שאלוניקי תק"א), תפלת ישרים (אמשטרדם תקל"א כמנהג הספרדים), בית תפלה יקרא (כמנהג הספרדים, וינה תרל"ז), ועבודת התמיד (כמנהג הספרדים ירוש' תרס"ח), וסדר תפלה (כמנהג הספרדים בארצות המזרח ובכל מקומות מושבותיהם לרבי מיכאל מנחם ב"ר שם טוב פאפו רב לעדת הספרדים בווינא, תרס"ח).

אלא שלפנינו (תנ"ך קורן, וכתר ארם צובה ברויאר) בספר עזרא (י', מ"ג), וכן בנחמיה (ח', ד'), ובדניאל בכתב פסוקים, נכתב בכולם "מתתיה" (התי"ו בחירק), ומסתמא מתתיה דחנוכה נקרא כשמות שבנ"ך, אף שאינו מחייב בודאי. וראיתי שכבר העיר היפ"ל (ח"ט סי' תרפב אות א) שהניקוד בסידורים שלהם הוא בפתח, ודלא כניקוד בספר נחמיה ודה"י, ומ"מ לא דחה את נוסחת הסידורים, ואפשר דס"ל די"ל ד"מתתיה" דהמקרא לחוד ו"מתתיה" דחנוכה לחוד, ע"ש.

והנה מצאתי שנוסח "מתתיה" (התי"ו בפתח) שורשו בסידורים הקדמונים (ותודתי לרבי אהרן גבאי שהמציא לי את מאגר הסידורים האלקטרוני שלו), וכגון בסידור רס"ג (השלם כ"י אוקספורד 1096 ס' 17702, מנוקד, ממנו נדפס הסידור. הניקוד נעשה ע"י חכם פרסי לפני כשמונה מאות שנה ואין ממנו ראיה ברורה לדעת רס"ג שכנראה לא ניקד כלל את סידורו), צפון אפריקה הקדמון (כת"י משנת קפ"ז, בהמ"ל 4531 ס' 25433), סידור כמנהג קורפו הקדום (כת"י מאה י"ד פריס 606 עמ' 26), מחזור רומי רפ"ו (דף 42 ע"א מהדו' פקסימיליא), מחזור אטליאני (עם מערכת אליהו ליוורנו, בולוניא רפ"ז מהדו' פקסימיליא דף 140), סידור כמנהג פרוונס (בהמ"ל 4602), מחזור רומניא (קושטא ר"ע), סידור פרס הקדמון (עמ' 189, וכן בכתב יד פרסי כת"י לונדון הספריה הבריטית גסטר 10576 .OR. ס' 7399. מאה ט"ז-י"ז), ועוד. ומאידך "מתתיה" (התי"ו בחירק), נמצא בסידורי ספרד הישן נאפולי ר"ן, ויניציא רפ"ד (דף קכד ע"ב), וכן בכתבי יד והדפוסים האשכנזים ובתכלאל התימנים, ועוד. נמצא שהם ב' מסורות קדומות בישראל.

ולשורש העניין, הנה בספר "מסורת הלשון העברית המשתקפת בניקוד הבבלי" (ישראל ייבין, כרך ב' עמ' 1093), הובא שבניקוד הבבלי (בשלב הצעיר והבנוני שלה, ע"ש) בספר עזרא ובדה"י, התי"ו בפתח, ע"ש. והעיר המוציא לאור שם שבניקוד הטברני הוא בחירק. ע"ש. הא קמן, שיסוד המחלוקת "מתתיה" בחירק או בפתח שורשו נפתח בשינוי בין הניקוד הטברני הרגיל בינינו בנ"ך, ובין הניקוד הבבלי הקדום. ומצאנו סיוע לניקוד הבבלי מספר מכבים שתורגם מיוונית שהתי"ו בפתח, ע"ש. ועוד יש סמך לניקוד הבבלי מתרגום השבעים ליונית לספר עזרא נחמיה ודה"י הנ"ל (ותודתי לרבי יהושע ינקלביץ על מקור הדברים) שברוב המקומות שכתבו את האות אלפ"א אחרי האות ת' (ט') הראשונה, והוא כעין "מתתיה" (התי"ו ראשונה בפתח. ע"פ הבקי בהגיית האלפ"א בית"א היוונית המקובלת. ובשאר הוא כעין מתתיה). ואף שאינו שווה בכל המקומות, עכ"פ אין דמיון כלל באחד מהם כצורת הניקוד הטברני "מתתיה" (תי"ו בחירק). וכפי זה ניקוד הבבלי "מתתיה" שמשמעותו חיבור של "מתת-יה" על דרך הפסוק "מתת אלהים" (קהלת ג', י"ג) ופירושו מתנת ה', תואם בדיוק לצורת הפסוק, והוא גם על משקל השם "מתתיה" (מלכים ב', כ"ד י"ז).

ואחר כל הדברים האלה נמצא, שהמסורת בין יהודי טריפולי מרוקו ועוד לומר "מתתיה" (תי"ו ראשונה בפתח), יש לה יסוד ושורש בניקוד הבבלי לתנ"ך, ומסתייע גם מספר מכבים ומתרגום השבעים ליונית, וכך הוא ברבים מהסידורים הקדמונים שבידינו.

בברכת יגדיל תורה ויאדיר ציון זוארץ חדרה.